

Andrijana Kos-Lajtman – Jasna Horvat

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ, PRIČE IZ DAVNINE: NOVA KONSTRUKCIJA IZVORA I METODOLOGIJE

*dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman, Učiteljski fakultet u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu
dr. sc. Jasna Horvat, Ekonomski fakultet, Osijek, izvorni znanstveni članak*

UDK 821.163.42.09 Brlić-Mažuranić, I.-34

Na temelju novih arhivskih istraživanja koja su rezultirala pronalaskom autoričina rukopisnog zapisa naslovljenog Ove su bilješke izvađene iz Afanasjev, "Vozzrenija drevnih Slavjan" i iz Tkany "Mythologie der alten Teutschen und Slaven". Što je prekríženo ono sam upotrebila u nekim pričama, u radu se revidiraju i dopunjuju dosadašnje te oblikuju nove spoznaje o izvorima mitoloških motiva u stvaralaštvu I. Brlić-Mažuranić, prvenstveno onih korištenih u Pričama iz davnine. U navedenu rukopisnom zapisu autorica eksplicitno navodi izvore mitološke i usmenoknjiževne građe koju je izučavala, bilježi likove i motive, a ponekad ih i detaljnije tumači ili taksonomizira, s mjestimičnim referiranjima na puni naslov izvora i broj stranice. Slijedeći autoričin zapis nastoji se potvrditi izvorište pojedinog motiva u navedenim tekstovima, ali i rekonstruirati mogući put preuzimanja i/ili transformacije. Pronađen rukopisni zapis moguće je tako čitati kao svojevrsan kôd za rekonstrukciju geneze Priča iz davnine, ali i nekih drugih autoričnih tekstova. To ne samo da širi i pomalo mijenja dosada iznesene postavke o dubini i intenzitetu veza između književnog djela ove autorice i slavenske mitologije, upućujući na niz novih izvora koje je I. Brlić-Mažuranić poznavala i koristila, već također baca i potpuno novo svjetlo na književnicu, osobito u smislu njezine stručno-znanstvene usmjerenosti.

Ključne riječi: *Ivana Brlić-Mažuranić; Priče iz davnine; arhivska istraživanja; rukopisni zapis; izvori; mitologija*

1. Uvod

Temelj ovog istraživanja jest rukopisni zapis I. Brlić-Mažuranić naslovljen *Ove su bilješke izvađene iz Afanasjev, "Vozzrenija drevnih Slavjan" i iz Tkany "Mythologie der alten Teutschen und Slaven"*. Što je prekríženo ono sam upotrebila u nekim pričama¹, kojemu se do

¹ Iz bilježnice I. Brlić-Mažuranić s bilješkama – Fond Hrvatskoga državnog arhiva, mikrofilm D.D. – 48 (ZM 50/ 48). Navedeni mikrofilmirani tekst nalazi se i u kutiji inv. br. 67., svežnjici 23. Arhiva obitelji Brlić.

sada nije pridavala znanstvena pažnja². Radi se o vlastoručno potpisanim bilješkama iz 1934. godine koje je B.-M.³ zapisala u svoju bilježnicu, na temelju pročitane literature. U njima daje pregled mitoloških motiva, od kojih je mnoge i koristila u svojim tekstovima⁴. Kao što je evidentno već iz samoga naslova, većina motiva preuzeta je iz Afanasjevljeva (Afanasjev 1865, 1868, 1869) i Tkanyjeva djela (Tkany 1827) o slavenskoj mitologiji, ali zapis istodobno upućuje na još nekolicinu autora kao izvorišta autoričinih spoznaja o slavenskoj mitološkoj i usmenoknjiževnoj predaji – na Kračmanova Valjavca, Kukuljevića Sakcinskog i Pavela Šafařika. Važno je istaknuti da su potonje navedeni autori, kao i Tkany, do sada bili uglavnom ili čak potpuno nepoznati kao motivska izvorišta *Priča iz davnine* (usp. Bošković-Stulli 1970, Skok 1995, Zima 2001) te ćemo upravo na njih usmjeriti promatranje u ovom radu.

2. Izvori motova *Priča iz davnine*

2.1. Anton Tkany: *Mythologie der alten Teutschen u. Slaven. in Verbindung mit dem Wissenswertesten aus dem Gebiete der Sage und des Aberglaubens* (Mitologija starih Nijemaca i Slavena. O onom što je vrijedno znati s područja saga i praznovjerja)

Tkanyjev mitološki gotički leksikon *Mythologie der alten Teutschen u. Slaven* (1827.) u rukopisnom dokumentu B.-M. eksplicitno naveden kao izvor zapisanih mitoloških pojmova nalazimo osam puta. Radi se o sljedećim pojmovima: “Kirpić, Silinić”; “Dračice /furije/”; “Pogoda, pohoda”; “Negoda”; “Polkan”; “Jasen”; “Woloty” i “Kotaez (Kitež?)”. Pored natuknice “Kirpić, Silinić” B.-M. zapisuje: “šumski dusi, posvećena im mahovina / poljski/ Tkany”. U Tkanyjevu leksikonu natuknicu “Kierpicz” nalazimo na 160. stranici njegova prvog dijela. Tumačenje je sažeto u jednu rečenicu i većim dijelom analogno onome što nalazimo u bilješkama B.-M.: Kierpicz i Silnicz navode se kao dva poljska šumska boga kojima je mahovina bila sveta te im se žrtvovala⁵. Evidentna je kako sadržajna bliskost u tumačenju tako i činjenica da autorica oba lika, kao i Tkany, obrađuje zajedno, u okviru iste natuknice. Likove Kirpića i Silinića (zanimljivo je da ih zapisuje upravo tako, prilagodivši grafiju) književnica nije nigdje izravno stvaralački iskoristila, barem ne u okviru objavljenih tekstova, što je ujedno sukladno i činjenici da ih ostavlja neprekrižene. Druga natuknica koja eksplicitno referira na Tkanyja jest “Dračice /furije/ Tkany” koju B.-M. detaljnije ne razlaže. Na stranici 58. u prvom dijelu Tkanyjeva leksikona pojam je također razjašnjen kratko – navodi se da su Dračice ili Tassani bile Eumenide ili Furije kod Slavena u Češkoj, Moravskoj i drugim zemljama⁶.

² Usporedi: Kos-Lajtman – Turza-Bogdan 2010.

³ Autorica Brlić-Mažuranić nadalje u radu, radi ekonomičnosti, navodit će se inicijalima.

⁴ U naslovu bilježaka upućuje da su to one koje je prekrizila – detaljnija analiza rukopisa pokazala je, ipak, da to nije dokraja točno.

⁵ “Kierpicz und sein Gehülfe Silinicz; waren zwei Polnische Waldgötter, denen das Moos heilig war und geopfert wurde.”

⁶ “Dračice (spr. Dratschice) oder Tassani waren die Eumeniden oder Furien, der Slaven in Böhmen, Mähren und andern Ländern.”

Riječ “Dračice” autorica je i prekrížila, dok je ostatak te zabilješke (pojam “furije”) ostao neprekrížen, što je sasvim u skladu u njihovom književnom primjenom u njezinim tekstovima – iako ih u *Pričama iz davnine* nema, dračice zatječemo u bajci *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siročé* iz zbirke *Basne i bajke* (1943.), kao vrišteće i napasne *hudobe* s ostrugama na petama. Sljedeća natuknica u bilješkama B.-M. jest “Pogoda, pohoda”, pored koje stoji: “liepo vrijeme, mladić modrih krila, Tkany”. Na 71. stranici drugog dijela leksikona zapisan je i protumačen upravo pojam “Pogoda, Pohoda ili Podaga” – navodi se da je to bog proljeća kod Rusa, Poljaka, Čeha i Moravljana; plavo, vedro nebo; ljubavnik najljupkije božice proljeća, Simsterle, mlad i lijep, ovjenčan plavim cvijećem, ukrašen plavim krilima, a pojavljuje se u tihu, vedru zraku⁷. Natuknica nije prekrížena, niti je korištena u nekoj od autoričinih priča. Pored natuknice “Negoda” B.-M. navodi kratko: “Ružno vrijeme.” Tkany motiv tematizira na stranici 7. drugog dijela leksikona, gdje navodi da je Nehoda magla, tmurnost, koju su štovali Česi i Moravljani, vjerojatno kako bi otklonili nepovoljne utjecaje tmurnoga, maglovitoga vremena.⁸ Ispod te natuknice u bilježnici B.-M. zapisana je natuknica “Polkan”, pored koje navodi objašnjenje: “do pojasa čovjek od pojasa konj (ruski)”, te sa strane ispisuje ime Tkany. U Tkanyja pojam nalazimo na 72. stranici drugog dijela kao “Polkan ili Polkran”. Navodi da se radi o šumskom duhu iz ruskih narodnih predaja koji od glave do pojasa ima obličje čovjeka, a od pojasa nadolje konja ili psa, da je iznimno jak, te da podsjeća na grčko-rimske kentaure.⁹ Ni ovu natuknicu autorica ne prekrízuje niti je književno izravno koristi. Isto vrijedi i za motiv Jasena, koji je sljedeći u njezinim zabilješkama, dok ga u Tkanyjevu leksikonu nalazimo na stranici 51. prvog dijela u sklopu pojma “Chason”, gdje stoji da su pod tim imenom Slaveni, osobito Česi i Moravljani, štovali Sunce¹⁰. U bajci *Zašto se rodila bijedna Lera i njezino siročé*, doduše, zatječemo lik Jasenke, kao ženske varijante imena. Jasenka je Lerina kći, mlada, dobra i snažna, naznačena kao majka budućeg naraštaja ljudi koji žive na prostoru “gdje nema močvare i gdje nema komaraca” (B.-M. 1994: 119), što je u skladu sa slavenskim kodiranjem Jasena kroz simboliku Sunca. Zadnji pojam izvađen iz Tklanyjeva djela u neprekinutu nizu je “Woloty”. Pored njega B.-M. dopisuje: “strašne gorostasne nemani u slavenskom pučkom predanju / Tkany”. U Tkanyja pojam nalazimo na 194. stranici drugoga dijela – tumače se kao užasna čudovišta u slavenskim narodnim predajama koja su vjerojatno

⁷ “Pogoda, Pohoda oder Pogada; bei den Russen, Polen, Böhmen und Mähren der Gott des Frühlings; der blaue, heitere Himmel, der Geliebte der lieblichen Frühlingsgöttin Simsterla (s. d. Art.). Sein Bild war jung und schön, bekränzt mit blauen Blumen, geschmückt mit blauen Flügeln, und einem blauen, silberdurchwirkten Wammes, auf Blumen hingestreckt, in stiller, heiteler Luft.”

⁸ “Nehoda oder Pochwist (Nebel, Trübheit) wurde von den Böhmen und Mähren verehrt, vermuthlich, um die ungünstigen Einflüsse einer trüben, nebeligen Witterung abzuwenden.”

⁹ “Polkan oder Polkran, im Russischen Volksglauben ein Waldgeist, der von Kopf bis in die Mitte menschliche Gestalt, von da bis nach unten, die eines Pferdes oder Hundes hatte, und außerordentlich stark war. Wer erinnert sich hier nicht an die Griechisch-Römischen Centauren?”

¹⁰ “Chason oder Jasen. Unter diesem Namen wurde bei den Slaven, besonders in Böhmen und Mähren, die Sonne verehrt.”

identična gigantima kod Grka¹¹. Zadnji pojam koji B.-M. navodi kao eksplicitnu poveznicu s Tkanyjem jest pojam Kitež, koji zapisuje i kao “Kotaucz” te ga, zanimljivo, i objašnjava na njemačkom¹². Na 166. stranici prvog dijela Tkanyjeva leksikona nalazimo opširno tumačenje pojma koje započinje identičnom njemačkom sintagmom koju je zapisala i B.-M.: “ein Berg in Mähren”, baš kao što je i citirana sintagma o smještenosti nedaleko dvorca Stramberg doslovno prenijeta iz Tkanyjeva tumačenja. Zanimljivo je također da je cjelokupnu natuknicu o Kitežu zapisala na njemačkom jeziku. Motiv Kiteža Tkany obrađuje detaljno, navodeći precizno njegov geografski smještaj u Moravskoj, spominjući potvrde o lokalitetu u spomenicima i predajama, dvije spilje u stijeni koje se nalaze pri vrhu, oblike im i veličine, kao i ostatke poganskog hrama gdje je 1660. utemeljena crkva sv. Križa, pri čemu su iskopani različiti vjerski predmeti. Navodi i svetkovine solsticija koje su seljani slavili na brdu, te predaju koja još i danas kruži među seljanima o tome kako su se nekoć iz spilja pojavljivali duhovi koji su upropaštavali ljetinu i stoku te pakostili ljudima tako dugo dok na brdu nije postavljen križ sa Spasiteljem.¹³ B.-M. je tumačenje Kiteža skratila, svodeći ga na ključne odrednice, ali trag Tkanyjeva ulomka vrlo je razvidan. Motiv Kitež-planine ugradila je u bajku *Bratac Jaglenac i sestrice Rutvica*. Kitež-planina u toj je bajci strašna i sablasna, nalazi se na kraju kneževine i mjesto je prebivališta posljednjeg Zmaja Ognjenog i zlih vila Zatočnica koje ga dvore¹⁴. Ljudi su se klonili strašne planine, jer “tko bi jednom u nju zalutao, taj se više nije vraćao” (B.-M. 1985: 69). Osobito je zanimljiv vrh planine: “Navrh planine pak

¹¹ “Woloty, schreckliche Ungeheuer im Slavischen Volksglauben, die mit den Giganten der Griechen wohl einerlei waren.”

¹² “ein Berg in Mähren. Sagen an dieser Stätte über Heidenthume. Zwei in Felsen gehauene Höhlen, kreisförmig in die Höhe sich windet. Des auf dem Berge das Kreuz (dalje nečitko, op. a.) Tkany, Slaw. Mythologie”. Iznad, neposredno ispod slova K, a prije same natuknice Kotaucz, još je umetnula: “unweit des Schlosses Stramberg, ostwärts von Neutitschein”.

¹³ “Kotaucz, ein Berg in Mähren, unweit des Schlosses Stramberg, eine Stunde ostwärts von Neutitschein. Sowohl die Oertlichkeit selbst, als verschiedene Denkmähler und Sagen beurkunden die Wichtigkeit dieser Stätte im Mährischen Heidenthume. Fünf oder sechs Klaffer vom Gipfel des Berges gegen Mittag findet man zwei, in Felsen gehauene Höhlen, von welchen die eine kreisförmig je höher je schmaler in die Höhe sich windet, die andere aber mehr ungleich und winkelhaft ist; jede dieser Höhlen kann ganz bequem an fünfzig Menschen fassen. Auf dem Berge selbst ragen hie und da Mauerstücke aus der Erde hervor, die man um so gewisser für Überbleibsel eines heidnischen Tempels ansehen kann, als hierbei im Jahre 1660 bei Grundlegung der Kirche zum heil. Kreuz verschiedenes* Opfergeräthe, als Kesseln, Hackmesser u. d. gl. ausgegraben wurden. Auch wurde hier, wie auf dem Berge Radhost die Sommerwende von den Landleuten durch mehrere Tage mit Schmausen, Tanzen und Spielen gefeiert, was wohl auf heidnische Opferfeierlichkeiten zurückgehen mag. Die an diesem Berg geknüpften Sagen erinnern an die Harpyen der Griechen und Römer. Denn noch jetzt geben die Stramberger die von ihren Vorältern ererbte Kunde, wie ehemals aus den Berghölen Geister um Vorschein kamen, welche Feldfrüchte und Herden verdarben, sich in den Häusern der Anwohner einfanden, und die Speisen auf eine so eckelhafte Art verunreinigten, daß sie nicht mehr zu genießen waren. Daraus sey denn in der ganzen Umgebung Theurung und Hungersnoth entstanden, und diese Schreckenswesen hätten nicht eher verbannt werden können, als bis auf dem Berge das Kreuz mit dem Heilande errichtet wurde.”

¹⁴ “Nigdje na svijetu nije u to doba više bilo ni zmajeva, ni vila, ni vještica, ni kakvih hudoba. Bijaše ih protjerao sveti krst i razum ljudski. Samo u Kitež-planini bijaše se još zaklonio posljednji Zmaj Ognjeni, a dvorilo ga sedam vila Zatočnica. Zato bijaše strašna Kitež-planina” (B.-M., 1985: 67)

bijaše jezerce, nasred jezera otok, a na otoku stara crkva. Okolo jezera bijaše livadica, a oko livadice brazda, davno izorana. Preko ove brazde nisu iz planine smjeli doći ni Zmaj ni vile ni ikakve strahote. Tu je oko jezera cvalo i mirisalo cvijeće, tu se zaklonile grlice i slavuji i sve umilno biće iz planine” (B.-M. 1985: 70). U “Tumaču imena”, pridodanom *Pričama iz davnine*, tumačeći Kitež, B.-M. se poziva na ruskog pisca Merežkovskog, izdvajajući dva lokaliteta – pustu šumu i jezero Svetlojar (B.-M. 1985: 148). Trag Merežkovskog koji autorica spominje, u koncepciji planine Kitež vidljiv je osobito u prikazu vrha planine s jezerom. S druge strane, motiv crkvice kao mjesta svetosti i dobrote, u okružju koje je demonski sablasno, moguće je dovesti u analogiju i s onim što navodi Tkany o izgradnji crkvice sv. Križa na brdu *Kotaucz* u Moravskoj i postavljenju Križa sa Spasiteljem, što je odagnalo zle duhove. Motiv brazde oko livadice što je okruživala jezero s otokom i crkvicom, a koja dijeli dobre i zle sile, tj. sprječava Zmaja i pakosne vile da je prijeđu i stupe u područje jezera, vidljivo je, u autoričinoj bajci svoje utemeljenje nalazi upravo u motivu crkvice na sredini jezera i onome što ona predstavlja (B.-M. 1985: 70). Važnost križa u *Bratcu Jaglencu i sestrici Rutvici* ogleda se i u motivu zlatnog kneževićeva križića na crvenoj vrpci što ga kneginja ostavlja pastirici Milojki, a ona svom sinu Jaglencu, te ga upravo taj križić štiti od zlih namjera vila Zatočnica. Također, Rutvica, Jaglenac i Relja i uspijevaju izaći iz strašne Kitež-planine upravo zahvaljujući tome što su zapalili svijeću i kandilo te su prošli planinom “kao da je crkva” (B.-M. 1985: 92). Štoviše, od dima svijeće i “svetog mirisa” kandila poginulo je svih sedam vila Zatočnica (B.-M. 1985: 92-93). Motiv planine Kitež dobar je primjer kako upravo otkriće ovog rukopisnog dokumenta razjašnjava genezu pojedinih autoričinih motiva. Za Kitež se tako dosada isključivo smatralo da ga autorica preuzela, a zatim i stvaralački transformirala, iz ruske narodne predaje gdje Kitež nije planina već grad potonuo u jezero, a nije ni strašan (Bošković-Stulli 1970: 170, Zima 2001: 101). Eksplicirana poveznica s Tkanyjem od strane same autorice uvelike revidira takav stav – kao što je već rečeno, u Tkanyja je Kitež i planina, i itekakako strašan.

Osim ovih motiva, uz koje književnica izravno navodi poveznicu s Tkanyjem, u razmatranim bilješkama nalaze se i drugi motivi koji se nalaze ujedno i u Tkanyjevu leksikonu, te bi i oni za svoje izvorište mogli imati upravo navedeno djelo. Neki od njih su: Radgost, Kikimora, Znič i Kupalo. Činjenica da je upravo Tkanyjevo djelo, zajedno s studijom Afanasjeva, B.-M. stavila u naslov svojih zabilježaka, dodatno naglašava ulogu koju je u njima sagledavala. Pri tome je moguće i da je poticaj za bilježenje jednog dijela zabilježaka u formi leksikona dobila upravo od Tkanyja. Zbog čega navedeni princip nije do kraja provela, ostajući u okvirima dvaju slova – M i K – ostaje otvoreno.

2.2. Matija Kračmanov Valjavec: *Narodne pripovjedke, skupio u i oko Varaždina Matija Kračmanov Valjavec*

Premda se veći dio autoričinih zabilježaka odnosi na djela Afanasjeva i Tkanyja, u njima referira i na nekoliko drugih izvora, između ostalog i na usmene priče koje u svojoj knjizi, objavljenoj prvi put 1858. godine, sabire Valjavec. Iako se o tom utjecaju

detaljnije govori u radu *Utjecaj usmenoknjiževnog i mitološkog supstrata varaždinskog kraja na književni rad Ivane Brlić-Mažuranić* (Kos-Lajtman – Turza-Bogdan 2010), proanalizirat ćemo najvažnije intertekstualne dodire između Valjavčevih zapisa i autoričinih bilježničkih zabilježaka, te osobito, njihov odraz na književnu diskurzivizaciju *Priča iz davnine*. Ispod zabilješke “~~Slovenske priče o morskih djevan~~” B.-M. zapisuje: “Valjavec, str. 241.-242”, što je eksplicitna potvrda da je poznavala Valjavčevu knjigu, dok nekoliko stranica iza navedene zabilješke, zapisuje natuknicu “Peter Breborič”. Na stranici 242. Valjavec donosi priču *Morska djevojka*, kajkavsku pripovjednu minijaturu o plemenitašu koji se zagledao u morską djevojku te ju je htio uzeti za ženu, ali je njoj bio problem živjeti na suhom jer je imala “ribju opravu”. Ipak, na njegov poticaj, djevojka “si sleće one luske” i odjene se u drugu odjeću. Priča završava sretno, u skladu s konvencijama usmenoknjiževnih, formulnih završetaka slavenskih narodnih pripovijedaka, a od hrvatskih prvenstveno onih iz sjeverozapadnih, kajkavskih krajeva (Bošković-Stulli 1975: 200-201), gdje pripovjedač svjedoči svoju prisutnost događaju kao legitimaciju vjerodostojnosti: “Onda on luske zeme pak ih skrrije, a ona prez ove oprave ni mogla biti vu vodi, zato je morala pri njem ostati, i zeli su se i gosti su bile i ja sem bil poleg.” Mitološke likove morskih djevoja B.-M. koristi u priči *Ribar Palunko i njegova žena*. Iako morske djevice prikazuje mnogo plastičnije i detaljnije, one u osnovnim crtama odgovaraju modelu usmenih priča, pa tako i onom što ga nalazimo zapisana kod Valjavca: morske djevice (diklice) morska su bića s fizičkim obilježjima žena i riba, pri čemu gornjom polovicom tijela nalikuju na žene (lijepe i dugokose, nasmijane), a donjom na ribe (peraje i riblji rep), te su najčešće pustopašne i razigrane. Iako je o morskim djevicama književnica saznavala i iz drugih izvora, u prvom redu iz Afanasjevljeve studije, evidentno je da je poznavala i priče koje je sabrao Valjavec bilježeći ono što je u njegovim tekstovima smatrala najpoticajnijim. Takav je i motiv morskih djevoja, kao i lik Kralja Morskoga, o kojemu je također saznavala i od Valjavca. Naime, uz odrednicu “Morski kralj” prvo stoji zapisana oznaka “211 a”, koja upućuje na Afanasjeva¹⁵. Valjavec Morskog Kralja (zapisuje ga kao “morski kralj”, malim slovima) predočuje gotovo potpuno neovisno o morskome kontekstu kao pretpostavljivoj determinanti. Morski Kralj u navedenoj priči izlazi iz podvodnog svijeta, zaljubljuje se u kopnenu kraljevnu te je uz pomoć čudotvornog lokota, skupa s cijelim dvorom, prenosi u svoje podvodno carstvo. Mladić kojemu je djevojka trebala pripasti krene je tražiti, zajedno sa svojim psom i mačkom, te je spašavaju tako što je mačka Morskome Kralju ukrala čudotvorni lokot. Morskog Kralja na kraju ubijaju (Valjavec 1858: 186-191). Zanimljivo je da svojim atributima, ionako oskudnima u skladu s uobičajnim modusom usmenoknjiževnog pripovijedanja, Morski Kralj u toj priči ni po čemu ne signalizira pripadnost morskome ambijentu – dapače, jedino što saznamo o njegovu dvoru jest da je imao mačku (kao i mladić koji traži svoju odabranicu), životinju nimalo kompatibilnu navedenu arealu. Tako između Kralja Morskoga iz *Ribara Palunka* i kralja morskoga iz

¹⁵ Na 211. stranici drugog toma *Poëtičeskie vozzrenija slavjan na prirodu* Afanasjev govori o Morskome Caru, ali navodi i oblik Morski kralj, u latiničkom obliku. U fusnoti Afanasjev ovaj oblik povezuje s referencom “Сб. Ваявса, стр. 186. –191”, točnije, s Valjavčevom pričom “Čudotvorni lokot”, u kojoj se javlja lik Morskog Kralja.

usmene kajkavske priče gotovo i nema dodirnih točaka – znakovito je, međutim, i samo autoričino poznavanje priče iz Valjavčeve zbirke, a osobito činjenica da je upisuje u svoje čitateljske bilješke. Eksplicitno referiranje na Valjavca u rukopisnom zapisu B.-M. vidimo u još jednom, trećem primjeru – u natuknici “Peter Breborič”, pored koje dopisuje: “slov. Valjavec, rodio se od zrna graška”. Peter Breborič lik je dječaka rođena iz graška, poznat iz usmene književnosti ovih krajeva, a Valjavec ga u svojoj zbirci donosi u istoimenoj pripovijetci (Valjavec 1858: 111). Iako nije poznato da je autorica ovaj bajkovit motiv igdje izravno književno iskoristila, očito je da joj je i on privukao pažnju te ga uvrstila u svoje zabilješke.

Osim ovih, zapisanih pojmova, moguće je pretpostaviti da postoje i motivi koji u autoričnim bilješkama nisu zasebno navedeni, ali im trag možemo očitavati u njezinu književnom diskursu. To su, prije svega, likovi vila – naime, cijeli prvi dio Valjavčeve zbirke, 27 pripovijedaka, tematizira vile, a one u *Pričama iz davnine* spadaju među značajnije likove. U pričama koje je Valjavec zapisao vile su često u suodnosu s konjima, a najbolji je primjer priča *Vile senokošu popasle* koja započinje: “Jeden put su bili tri brati kojem su otac i mati vumrli. Oni su im ostavili jednu senokošu, na ti senokoši imali su oni tri kupe sena, a na tu senokošu gonile su Vile konje na pašu” (Valjavec 1858: 41-42). Iako nemamo potvrdu da je B.-M. u stvaralačkoj interpretaciji vila koristila ovu priču, usporedba s Kosjenkom nameće se upravo zbog vilinskih veza s konjima.¹⁶ Poznato je u našoj usmenoj predaji (Bošković-Stulli 1970: 172) da vile ponekad jašu na konjima ili jelenima, osobito gorske i planinske vile (Kukuljević Sakcinski 1851: 90; Nodilo 1981: 181-221), odnosno, da upravo “njihova preobrazba u konja, sokola i labuda upućuje i na njihove nadnaravne moći” (Marks 2003: 80). Kako su i u primjeru Valjavca i u primjeru B.-M. vile i konji smješteni u prostor livade, te su međusobno povezani u razvitku radnje, hipotetički gledano, moguće je da su joj u kreiranju lika Kosjenke poticaj bile (i) usmenoknjiževne priče što ih je sabrao Valjavec.

Također, u autoričim zabilješkama nalazimo i lik *pastir vučji*, čest motiv u Valjavčevoj zbirci. B.-M. bilježi ga u natuknici “Lisovnik – Ljesovnik”, pri čemu pod “Lisa gora” zapisuje “ročište vještica, babe – Jage – bjesovi”. Premda je o Lisi gori, sastajalištu vještica i zlih duhova, kao i o vučjem pastiru, vjerojatno najviše saznavala iz Afanasjevljeve studije (A.¹⁷ 1865: 116, A.1868: 468-472, A.1865: 710-711, A.1868: 529-531¹⁸), realno je pretpostaviti da je čitala i usmenoknjiževne interpretacije lika iz Valjavčeve zbirke, pogotovo što se radi o čitavom bloku priča naslovljenih *Pripovedke od vučjega pastira* i

¹⁶ Regoč započinje rečenicama: “Jedne lijepe ljetne noći čuvali konjari na livadama konje. Čuvali, čuvali, a napokon i zaspali. Kad oni zaspali, doletjele sa oblaka vile da se malo poigraju sa konjima po vilinskom običaju. Uхватила svaka vila po jednog konjica, sjela na njega pak ga šiba svojom zlatnom kosom i tjera ga ukруг po rosnoj travi.” (B.-M. 1985:39).

¹⁷ Skraćena za Afanasjeva (Aleksandar Nikolajevič Afanasjev, 1826. – 1871.)

¹⁸ Stranica 710 prvog Afanasjevljeva toma, kao i 531. drugoga, također su primjeri autorova referiranja na zbirku Matije Valjavca. U prvom primjeru upućuje na str. 93.-94. Valjavčeve zbirke, na tri priče o vučjem pastiru, a u drugom na str. 128.-130. gdje se nalazi priča “Dečko nadladal tri pozoje” iz koje Afanasjev donosi čak i izvorni citat (latinički): “i dojde do jednoga grada kufrnoga koj se je zmirom na srakimi nogi vrtel”.

numerirane brojevima 1. – 11. Lik većjeg pastira prisutan je u svakoj, kao zaštitnik i dobročinitelj vukova, a spada među one likove koje autorica nije književno iskoristila.

2.3. Ivan Kukuljević Sakcinski: *Arkiv za pověstnicu jugoslavensku*

Na četvrtoj stranici zabilježaka B.-M. bilježi i natukicu “Risalček, risalščak”, pored koje objašnjava: “slovenski mjesec svibanj – u doba _____ duhovi”. Ispod te natuknice zapisuje: “Kose rusalkah zvone. Kad vile pri zrelom polju igre igraju giblje se žito ili valovlje.” Pri tome podcrtava riječ “kose”, baš kao i “risalček, risalščak”. Ispod navedenog stoji oznaka: “Kukuljević Arhiv – za povj. jugoslavenski I. str. 88”, s prekrštenim brojem stranice. U *Arkivu za pověstnicu jugoslavensku*, na stranicama 86.-104. Kukuljević govori upravo o vilama. Radi se o drugom dijelu knjige – *Bajoslovje i crkva* – čije je prvo poglavlje naslovljeno “Vile”. Dijeleći “jugoslavenske vile” s obzirom na tri “predjela ili elementa” u kojima obitavaju, tj. na zračne, vodene i zemne vile (Kukuljević 1851:87), Kukuljević u navedenu poglavlju podrobnije opisuje svaku vrstu, umećući u svoj tekst narodne predaje, zgone ili pjesme. Na stranici 88., upravo na onoj koju je B.-M. podcrtala, Kukuljević donosi priču o kraljeviću Marku koji je, putujući gorom, naišao na vile kako igraju u kolu, pa su ga pozvale da se natječu s njim u igri, kako bi ga pobijedile i zarobile. Marko, međutim, “biaše čvrst na noguh” (Kukuljević 1851: 88) te ih na kraju sve nadigra. Nadvladane, vile s njim sklapaju pobratimstvo i otada su s njim i u sreći i u nesreći. Navedenu priču Kukuljević navodi kako bi potkrijepio vjerovanje da tko se s vilami pobrati ili posestri, može svakoga u svačem nadvladati, jer mu je posestrima Vila uvijek u pomoći (Kukuljević 1851: 87). Iako rečenica koju je B.-M. zapisala u svoju bilježicu nije doslovni citat Kukuljevića (možda je zbog toga i prekrížila broj stranice, iako ju je već zapisala), vidljiva je tematsko-motivska veza: čitajući Kukuljevićev tekst, saznavala je o vilama, a očito joj je upravo motiv vilinske igre u kolu privukao osobitu pozornost. Inače, vile je književica iskoristila u nekoliko svojih bajki – u liku dobrodušne i požrtvovne Kosjenke u bajci *Regoč*, u likovima pustopašnih morskih djevica u *Ribaru Palunku*, te u likovima zločestih Zatočnica u bajci o Jaglencu i Rutvici.

2.4. Pavel Josef Šafařík: *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Povijest slavenskog jezika i književnosti u svim njegovim dijalektima)*

Na zadnjoj stranici bilježaka B.-M. zapisuje: “Iz Šafaříkove povj. Literat.” Iza nevedene sintagme upisuje jedno ispod drugoga: A.G. Masch, Potocki i Kayssarow. Pored prvog imena zapisuje rečenicu: “gottesdienstliche Alter Hümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra am Tollenzersee”, a ispod nje stavlja oznaku “Berl 771.4”. Pored imena Potockog zapisuje: “voyages dans guelgues parties de la basse – Saxe pour la recherche des antiquites slaves”, a ispod oznaku “Hamb. 795.4”. Pored imena Kayssarowa upisuje “vers. E. Slawischen Mythologie”, a ispod toga oznaku “Gött. 804.8”. Ono što se iz zadnje stranice autoričinih zabilježaka može neprijeporno utvrditi jest da je čitala Šafaříkovu *Povijest književnosti*, dakle, najvjerojatnije *Geschichte der*

slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten (Pešta, 1826). Također, evidentno je da ju je Šafarikova knjiga usmjerila tekstovima A. Mascha (*Gottesdienstliche Alterthümer der Obotriten aus dem Tempel zu Rhetra am Tollenzersee*, Berlin, 1771), J. Potockog (*Voyage dans quelques parties de la Basse – Saxe pour la recherche des antiquités Slaves ou Vendes*, Hamburg: Schniebes, 1795) i A. von Kayssarowa (*Versuch einer slavischen Mythologie*, Göttingen, 1804), za koje ne znamo je li ih čitala ili, na poticaj Šafarika, samo unijela u svoje zabilješke. Pri tome se oznake koje je ispisivala ispod referenci za autore i naslove (Berl 771,4; 795.4; Gött. 804.8) odnose na mjesto i godinu izdanja. Iako Šafarik ima i kasnije objavljenu povijest južnoslavenskih književnosti¹⁹ gotovo smo posve sigurni da je književnica čitala upravo ovo djelo. Naime, na 13. stranici *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, u fusnoti pri dnu stranice, Šafarik donosi upravo sva tri autora, zajedno s pripadajućim djelima, koje je zabilježila i B.-M.: Mascha, Potockog i von Kayssarowa. Činjenica da naslove i popratne bibliografske podatke donosi gotovo identično, uz uporabu istih kratica, kao i oznaka izdanja, dodatan je signal koji upućuje da je čitala upravo ovo Šafarikovo djelo. Neke sitnije razlike u velikom/malom slovu ili cjelini naslova (u naslovu teksta Potockoga B.-M. ispušta zadnje dvije riječi) pri tome se mogu zanemariti. Ono što je zajedničko svim trima tekstovima jest da tematiziraju prošlost i vjerovanja starih Slavena, temu koja je B.-M. iznimno okupirala. Pri tome je osobito zanimljiva Kayssarowa knjiga – mitološki leksikon/pojmovik, strukturiran abecednim redom. Vjerojatno je da se i Tkany njime koristio u izradi *Mythologie der alten Teutschen u. Slaven*, s obzirom da je Kayssarovo djelo starije, a razrađuje niz identičnih pojmova koje nalazimo i u opširnijem Tkayjevu djelu. Neke od njih, kao što smo već pokazali, B.-M. smatrala je zanimljivima te ih je pribilježila u svoje zabilješke – Kikimoru, Kupala, Pogodu, Polkana, Wolotyja, Cara Morskoga i druge.

3. Zaključno o genezi *Priča iz davnine*, autoričinoj metodologiji i istraživačkoj profilaciji

Nakon provedena istraživanja može se zaključiti da se rukopisni zapis B.-M., pohranjen u Arhivu obitelji Brlić, pokazao iznimno preciznim medijatorom u rasvjetljavanju geneze većine mitoloških i usmenoknjiževnih motiva *Priča iz davnine*, ali i nekih drugih autoričnih tekstova – u prvom redu bajki iz zbirke *Basne i bajke* (slične motive moguće je pronaći i u pojedinim pjesničkim tekstovima, kao i u tekstu *Jaga Baba na Haliču*, čiji smo naslov pronašli u istom arhivu²⁰, dok je sam tekst zagubljen). Navedenim bilježničkim zabilješkama uz pročitane literaturu moguće je pristupiti kao svojevrsnom kôdu za rekonstruiranje autoričnih izvora, u prvom redu vezanih uz motive slavenske mitologije. Analiza navedena rukopisa pokazala je, sukladno naslovnom imenovanju, da je B.-M. najviše takvih motiva crpila iz trotomne studije Afanasjeva

¹⁹ *Geschichte der südslawischen Litteratur* 1-3, Prag, 1864-65.

²⁰ Arhiv obitelji Brlić, kutija 82. svežnjic 21.

Poetičeskie vozzrenija slavjan na prirodu (1865, 1868, 1869)²¹, te iz mitološkog leksikona Tkanyja, ispisana goticom, *Mythologie der alten Teutschen u. Slaven. in Verbindung mit dem Wissenswürdigsten aus dem Gebiete der Sage und des Aberglaubens* (1827). Pri tome je osobito važno otkriće o Tkanyju, s obzirom da on kao njezin izvor dosada nije bio zamijećen. Zanimljivo je da je poveznicu s Nodilom, koji se u našoj znanstvenoj refleksiji učestalo spominje kao autoričin najvjerojatniji hrvatski izvor (usp. Bošković-Stulli 1970, Skok 1995, Zima 2001), u ovom rukopisnom dokumentu nemoguće uspostaviti. Iako znakovito, to, naravno, ne mora značiti da autorica Nodila nije čitala i/ili koristila uopće. Od hrvatskih autora koje navodi kao izvor, zatječemo Kukuljevića i Valjavca. I dok je Kukuljević eksplicitno prisutan tek u jednoj natuknici, Valjavec je višestruko prisutan. Njegovi zapisi kajkavskih usmenoknjiževnih priča iz varaždinskog kraja, potvrđuje se, autorici su bili dobro poznati. Inače, B.-M. je s varaždinskim krajem bila povezana osebujnim vezama još iz razdoblja djetinjstva (obitelj njezine majke imala je imanje na Varaždin bregu), o čemu i sama svjedoči u *Autobiografiji* (B.-M. 1930: 244), a to potvrđuje i činjenica smještanja radnje njezine izgubljene/zagubljene *Jage Babe na Haliču* upravo na Halič, brdo u okolici Varaždina (usp. Kos-Lajtman i Turza-Bogdan 2010). Valjavčeva zbirka ujedno potvrđuje da u postupku biranja i izučavanja lektire o temama u kojima je pronalazila svoj interes nije radila oštru razdjelnicu između književnih i znanstvenih tekstova, što pak je kompatibilno tadašnjoj aktualnoj neoromantičarskoj koncepciji obilježenoj sintetskim doživljajem prirode i društva, kao i različitih jezičnih praksi (usp. Bauman i Briggs 2003: 163-196). Šafarikova knjiga *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1826), kao dio njezine literature u tom je smislu također zanimljiva jer, strogo gledano, predstavlja drugu vrstu teksta (književnu povijest), dok, s druge strane, autoricu usmjerava upravo onim povijesnim i baštinskim temama koje su je i inače okupirale.

Pokazuje se da je B.-M. u još većoj mjeri nego se do sada mislilo bila usmjerena izučavanju i promoviranju mitološke i usmenoknjiževne tradicije. Iako je sama isticala da su samo likovi i imena preuzeti iz slavenske mitologije, dok je sve ostalo – inscenacija prizora, fabula, kontekst događaja – njezina autorska tvorevina (B.-M. 1930: 289), evidentno je da u nekim slučajevima intertekstualni dodir prelazi tako naznačene okvire (usp. Bošković- Stulli 1970: 164). Nadalje, pokazuje se također da se radi o tematskom kompleksu slavenske baštine koji je autoricu trajno okupirao – od prvih mladenačkih dnevničkih i pjesničkih zapisa do zadnjeg romana *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata*, pri čemu žarišnu točku, vrhunac navedene tematske orijentiranosti predstavljaju *Priče iz davnine* (1916). Činjenica da su bilješke koje ovdje problematiziramo napisane 1934. godine, 18 godina nakon objavljivanja *Priča iz davnine*, omogućuje višestruke zaključke. S jedne strane upućuje na to da je B.-M. mitološkim temama bila posvećena i nakon objavljivanja navedene zbirke, što potvrđuje i njezina posthumno objavljena knjiga *Basne i bajke* (1943.), u kojoj također nalazimo neke od zapisanih mitoloških motiva.

²¹ Što je tema drugog, zasebnog rada *Utjecaj ruskih mitoloških i usmenoknjiževnih elemenata na diskurs Priča iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić*, predanog za objavljivanje u *Zborniku radova s Petoga hrvatskoga slavističkog kongresa* (Kos-Lajtman – Horvat).

S druge strane, ako je proučavanja literature što ih je moguće rekonstruirati iz navedenog spisa provodila već za vrijeme rada na *Pričama iz davnine*, njihovo naknadno vlastoručno zapisivanje, a osobito potpisivanje, svakako upućuje na njezinu potrebu za usustavljanjem izvora kojima se služila, a možda i za točnijim pozicioniranjem vlastita stvaralaštva u čitateljsko-kritičarskoj recepciji.

Osim sadržajne ustrojenosti, osobitu pozornost zaslužuje formalna strana ovog rukopisnog zapisa. Uz uočljivu višejezičnost (u reletivno kratkom rukopisu od 10-ak stranica supostoje čak četiri jezika – hrvatski, njemački, ruski i francuski – iako potonja dva samo u naslovnim imenovanjima), važan je i sam način bilježenja, prisutan kroz cijeli rukopis. Naime, ne samo da se pojmovi popisuju natuknički, jedan ispod drugoga, najčešće i s popratnim objašnjenjima s desne strane, a povremeno i s preciznim navođenjem izvora (autor, djelo/svezak, broj stranice), već se u jednom dijelu rukopisa može govoriti i o pokušaju oblikovanja svojevrsnog leksikona, prema početnom slovu pojma. Takvo sistematično bilježenje, koje ponekad uključuje i nastojanje da se relevantni pojmovi leksikonski prezentiraju, crta je koju je B.-M. ispoljavala i u drugim tekstovima, ali i u drugim aktivnostima kojima se bavila. Nalazimo je tako u “Tumaču imena” na kraju *Priča iz davnine*, kao i u korespondenciji koju je vodila (usp. Lovrenčić 2006, Kos-Lajtman – Horvat 2009 i dr.), u dnevničkim ili spomenarskim zapisima (usp. Ažman 2008). Prisutna je i u njezinu angažmanu na sakupljanju riječi za pravno-povijesni rječnik oca Vladimira Mažuranića²², gdje je B.-M. ne samo aktivno pratila pojedine sveske, već i sama prikupljala priloge iz slavonskobrodskog kraja, šaljući ih ocu i komentirajući s njim (usp. Kos-Lajtman – Horvat 2009). Određen vid potrebe za popisivanjem, usustavljanjem i interpretiranjem intelektualne i duhovne baštine B.-M. je iskazala i radom na sređivanju Arhiva obitelji Brlić (usp. Blažanović 1983), upravo u vrijeme kada zapisuje i ove lektirne bilješke. Osim intrinzične motivacije za takva postupanja, poticaje je vjerojatno primala i iz literature – od spomenutog očeva rječnika, do izvora koja obrađuje upravo u ovdje razmatranim bilježničkim zabilješkama. Naime, od nekoliko navedenih izvora, za težnju leksikonskoj strukturi poticaj joj je moglo biti i Tkanyjevo, i Kayssarowljevo, a djelomice i Afanasjevljevo djelo.

Na temelju svega izrečenog jasno je da u ovom radu nastojimo upozoriti na novi mogući rakurs promatranja autorice B.-M., onaj koji je ne sagledava samo kao književnicu i majku, već i kao iznimnu poznavateljicu strane i domaće znanstvene i književne literature, istraživačicu, ustrajnu promišljateljicu tema koje su je trajno okupirale i koje je smatrala relevantnima, vrijednima proučavanja, prezentiranja i čuvanja. U tom je procesu bila ustrajna i dosljedna, prevladavajući oštre granice između uvriježenih konceptijskih dvojnosti kao što su književno i znanstveno, historiografsko i mitološko, pogansko i kršćansko, usmeno i pisano, žensko i muško (u smislu predisponirane tematike), ja/mi i Drugi (u smislu nacionalno, geografski, vjerski ili etografski drugačiji).

²² Rječnik je izlazio u svescima, u razdoblju 1908. – 1922., pod naslovom *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*. (Knjižara Jugoslavenske akademije Lav. Hartmana /Stj. Kugli/), Zagreb).

Literatura i izvori:

- Афанасьев, Александр Николаевич, *Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов*, Москва, т-I 1865, т-II 1868, т-III 1869.
- Ažman, Jasna, *Brodski spomenari Ivane Brlić Mažuranić*, Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2008.
- Bauman, Richard i Charles L. Briggs, *Voices of Modernity: Language Ideologies and the Politics of Inequality*, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Blažanović, Stjepan, *Knjižnica obitelji Brlić*, Samoupravna interesna zajednica kulture općine Slavonski Brod, Slavonski Brod, 1983.
- Bošković-Stulli, Maja, "Priče iz davnine i usmena književnost", u: *Zbornik radova o Ivani Brlić-Mažuranić*, ur. Dubravko Jelčić i dr., Mladost, Zagreb, 1970., str.163–180.
- Bošković-Stulli, Maja, "Regionalne i nacionalne razlike među narodnim pripovijetkama", u: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*, Mladost, Zagreb, 1975., str.182–204.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, "Autobiografija". *Hrvatska revija*, br. 3/5, 1930., str. 241–249.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, "O postanku Priča iz davnine (Pismo sinu dru Ivanu Brliću)". *Hrvatska revija*, br. 3/5, 1930., str. 289–290.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, *Priče iz davnine*, Logos, Split, 1985.
- Brlić-Mažuranić, Ivana, *Basne i bajke*, u: *Izabrana djela IV.*, priredio Joža Skok, Naša djeca, Zagreb, 1994., str. 57–130.
- Fond Hrvatskog državnog arhiva: Arhiv obitelji Brlić, mikrofilm D.D. – 48 (ZM 50/ 48).
- Fond Hrvatskog državnog arhiva: Arhiv obitelji Brlić, mikrofilm D.D. – 53 (ZM 50/ 53).
- von Kayssarow, Andrey, *Versuch einer slavischen Mythologie in alphabetischer Ordnung*, Barmeierischen Schriften, J. C. Baier, Göttingen, 1804.
- Kos-Lajtman, Andrijana, Jasna Horvat, "Tematsko-motivske veze u stvaralaštvu Ivane Brlić-Mažuranić i Vladimira Mažuranića". *Riječ – časopis za slavensku filologiju*, br. 15/4, 2009., str.182–206.
- Kos-Lajtman, Andrijana, Tamara Turza-Bogdan, "Utjecaj usmenoknjiževnih i mitoloških tvorevina varaždinskog kraja na književni rad Ivane Brlić-Mažuranić". *Narodna umjetnost*, br. 47/2., 2010., str. 175–190.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan, "Bajoslovje i crkva. Vile", u: *Arkiv za pověstnicu jugoslavensku. Knjiga I.*, Društvo za jugoslavensku pověstnicu i starine, Zagreb, 1851.
- Lovrenčić, Sanja, *U potrazi za Ivanom*, Autorska kuća, Zagreb, 2006.
- Marks, Ljiljana, "Nadnaravno žensko", u: *Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002*. Stipe Botica, ur., Filozofski fakultet, Zagreb, 2003. str. 78–89.
- Nodilo, Natko, *Stara vjera Srba i Hrvata*, Logos, Split, 1981.

- Skok, Joža, “Čudnovate zgrade šegrta Hlapića i Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić”, u: *Ključ za književno djelo*, kolo II., knj. 5., Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Šafařík, Pavel Josef, *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, Kön. Ung. Universitäts – Schriften, Pest, 1826.
- Tkány, Anton, *Mythologie der alten Teutschen u. Slaven. in Verbindung mit dem Wissenswertesten aus dem Gebiete der Sage und des Aberglaubens*, Martin Hofmann, Znam, 1827.
- Valjavec, Matija Kračmanov, *Narodne pripovjetke – skupio u i oko Varaždina Matija Kračmanov Valjavec*, Josip pl. Platzner, Varaždin, 1858.
- Zima, Dubravka, *Ivana Brlić Mažuranić: monografija*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2001.

SUMMARY

Andrijana Kos-Lajtman – Jasna Horvat

IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ, PRIČE IZ DAVNINE: NEW CONSTRUCTION OF THE SOURCES AND METHODOLOGY

Based on new archive research that resulted in finding the author's script titled *These notes are taken out of Afanasjev, "Vozzrenija drevnih Slavjan" and Tkany "Mithologie der alten Teutschen und Slaven"*. Those crossed out I used in some of the stories, the paper revises and completes earlier notions and forms new ones about the sources of mythological motives in the work of I. Brlić-Mažuranić, primarily those used in *Priče iz davnine*. In the said script, the author explicitly specified the sources of mythological and oral literature she had studied, she noted down characters and motives and sometimes she analysed or taxonomised them with occasional references to the full title of the source and page number. The next note, which, apart from Afanasjev, who has been considered until recently as the main and practically the only source of her mythological themes), also points to the works and studies of A. Tkany, P. J. Šafařík, I. Kukuljević Sakcinski and M. K. Valjavec, attempts to confirm the source of a particular motif in said texts but also to reconstruct the potential course of taking over and/or transformation. So, the discovered script may be interpreted as a sort of a code for the reconstruction of the genesis of *Priče iz davnine* and some other author's texts. This not only widens, but also changes the theses that have been presented so far about the depth and intensity of relations between the literary work by this author and Slavic mythology, pointing to a series of new sources that the author knew and used, but also sheds a completely new light on her, especially in terms of her research and scholarly orientation. So, her widely known literary profile is accompanied by another, analogue, research and scholarly profile based both on meticulous study of literature on mythology and oral literature, and on the collecting and research work in collaboration with her father Vladimir Mažuranić preparing his *Legal and Historical Dictionary*.

Key words: *Ivana Brlić-Mažuranić; Priče iz davnine; archive research; script; sources; mythology; research and scholarly profile*